

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ДО ПРОФЕСІЙ ПОБУТОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлюються напрацювання сучасних науковців та педагогів-практиків стосовно запровадження допрофільної та профільної підготовки в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Акцентується увага на проблемі формування інтересів учнів загальноосвітніх шкіл до професій сфери побутового обслуговування. Визначається місце вчителя технологій у формуванні професійних інтересів учнів.

Ключові слова: вчитель технологій, профільна підготовка, професії побутового обслуговування, професійні інтереси, педагогічні інновації.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена існуючою потребою в запровадженні допрофільного та профільного навчання, де розширені можливості загальноосвітніх шкіл з формування сучасної людини, становлення її фахової спрямованості при виборі професії.

Метою даної статті є вивчення стану допрофільної та профільної підготовки, формування в учнів інтересів до професій сфери побутового обслуговування в загальноосвітніх навчальних закладах.

Динамічні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві актуалізують значення запровадження допрофільного та профільного навчання, яке було затверджене Наказом МОН № 854 від 11 вересня 2009 року. Допрофільна підготовка учнів здійснюється у 8-9 класах з метою їх професійної орієнтації, сприяння усвідомленому вибору напрямку профільного навчання у старшій школі [4]. І це, на наш погляд, не випадково, адже ще значно раніше відомі вчені і педагоги К. Ахіяров, Г. Левченко, В. Мадзігон, В. Моляко, Є. Павлютенков, А. Сейтешев, В. Сидоренко, В. Симоненко, М. Тименко, Д. Тхоржевський, Н. Шевченко, розглядаючи теоретичні основи та зміст навчання в сучасній школі акцентували увагу на необхідності вивчення та розвитку інтересів учнів, перевірки їх можливостей та необхідності ознайомлення з профілями. І нині не втрачають актуальності погляди академіка Д. Тхоржевського стосовно залучення учнів до різних видів конструкторсько-технологічної діяльності, як ефективного засобу розумового розвитку школярів; фізіологічно обґрунтованих норм фізичного навантаження в процесі практичної діяльності як ефективного засобу загального розвитку організму, вдосконалення координації рухів та інших сенсомоторних якостей особистості [8, с. 27]. Додамо, що з психологічної точки зору проблеми розвитку інтересів учнів, їх нахилів під різним кутом вивчали вчені А. Бабенко, В. Бондаревський, В. Демиденко, В. Іванов, А. Ковальов, В. Кремінь, А. Марков, М. Мартенюк, Н. Ничкало, Г. Щукіна, Н. Постернак. Формування інтересу учнів до трудового навчання досліджували С. Гончаренко, О. Коваленко, О. Коберник, Є. кулик, Г. Терещук, В. Титаренко, О. Торубара.

Тож, допрофільна підготовка, фактично, орієнтує та підводить учнів до свідомого вибору професії, сприяє попередньому самовизначенню учнів основної школи з профілем подальшого навчання, відповідно до їхніх індивідуальних особливостей, нахилів та інтересів. Загальноосвітні навчальні заклади за цих обставин покликані створити умови для випробовування учня в різних видах навчальної діяльності, яка має здійснюватись на діагностичній основі й мати за мету не тільки виявлення переважних схильностей в різних галузях знань, а й формування інтересів, потреб, вмотивованого самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності. Ключову роль на цьому, відповідальному для школяра, етапі відіграє постать вчителя і, зокрема, вчителя технологій.

Вчитель зобов'язаний враховувати вікові особливості старших підлітків, сприяти розвитку самосвідомості школярів, виникненню їх особистісної рефлексії, викликати інтелектуалізацію процесів сприймання, зростання обсягу уваги її концентрації і стійкості. Він краще за батьків і друзів може зрозуміти учня в цей період глибоких внутрішніх переживань та емоційних труднощів, запобігти зниженню працездатності; падінню успішності навчання; конфліктів з дорослими та однолітками [3].

Важливість постаті вчителя (вчителя технологій) зумовлена ще й тим, що за останні роки в суспільстві знизився інтерес до виробничої сфери і, зокрема, до такої специфічної галузі як "Побутове обслуговування населення", яка входить як можливий напрям технологічного профілю навчання. Тож, учні сучасної школи, особливо сільської, несправедливо позабули професії вказаної галузі. Навчання ж по напрямку "Технології", що передбачає підготовку учнів за навчальним профілем "Побутове обслуговування", може орієнтувати на світ майже 40 сучасних робітничих професій, більше 10 професій рівня "спеціаліст" та службовців.

В цих умовах нас турбує як теоретична, так і практична невизначеність підготовки учнів по вказаному профілю. Зміст і структура допрофільної і профільної підготовки учнів загальноосвітніх

навчальних закладів з профілю "Побутове обслуговування" залишається, як ми вважаємо, маловідомими для вчителів технологій, інтерес учнів до сфери побутового обслуговування вчителями формується інтуїтивно, засоби впливу здебільшого епізодичні та безсистемні.

Підтвердженням наявності зазначених проблем є результати соціологічного дослідження проведеного нами серед студентів I-III курсів Технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка та учнів школи-ліцею № 15 м. Чернігова. Так, із 84 опитаних студентів та 39 учнів інтерес до професій сфери побутового обслуговування виявили менше 8% опитаних студентів та близько 10% учнів; 37% студентів та 47% учнів не згадали про діяльність хімчисток, автоматизованих пралень, фотоательє, пунктів прокату, ломбардів, діяльності художників-модельєрів, мереж "інтернет-магазинів" та інших сучасних напрямків сфери побутового обслуговування. Жоден з опитаних не відніс до сфери побутового обслуговування апаратників сушильних установок та чистки пухо-пір'яних виробів, візажистів, демонстраторів одягу та зачісок, операторів комп'ютерної графіки, оформлювачів табло, віньєток та альбомів, ретушерів, порт'є, художників-модельєрів та інші.

Запекосення викликає відповідь студентів та учнів на запитання: "Хто із Вашого оточення (батьки, вчителі, друзі, знайомі та інші) формував у Вас інтерес до професій сфери побутового обслуговування", де на перше місце ставлять думки друзів та знайомих, на друге – батьків, і лише на останнє – вчителів.

З погляду на вище вказане, неадекватною видається відповідь студентів на запитання: "Чи здатні Ви, як випускник педагогічного університету, сформувані у школярів професійні інтереси та наміри до професій сфери побутового обслуговування", при яких 76 % респондентів дають коротку відповідь – "Так", а решта – "Ні", засвідчуючи цим самим завищену власну самооцінку.

Вважаємо, що тут визнаються і загальновідомі проблеми при запровадженні допрофільного навчання, такі як:

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів, відсутність необхідної бази;
- психологічна неготовність значної частини вчителів (вчителів технологій) до роботи в умовах профільності, низька якість їх фахової підготовки;
- однотипний перелік профілів, що не відповідає потребам учнів школи вимогам сучасного ринку праці (в Чернігівській області, де працює більше шестисот загальноосвітніх навчальних закладів, профільного, а відповідно, і допрофільного навчання, з напрямку "Побутове обслуговування" – не здійснюється в жодній школі);
- недостатня інформаційно-роз'яснювальна робота як серед учнів, так і батьків щодо профільного навчання, його змісту та призначення;
- недосконалість зв'язків середніх загальноосвітніх закладів із педагогічними інститутами та університетами тощо.

Тож, як бачимо, – вирішення ключових завдань допрофільного навчання, а саме: створення умов для виявлення нахилів і здібностей учнів; формування інтересу, практичного досвіду учнів в різних сферах пізнавальної діяльності; орієнтація на вибір профілю навчання в старшій школі повністю залежить від позиції та підготовки вчителя, матеріально-технічного забезпечення його професійної діяльності та відповідного методичного забезпечення.

В цих складних умовах вчитель повинен володіти широким колом інтересів та вмінь, мати живий і активний характер, виявляти гнучкість у вирішенні педагогічних проблем, постійно самовдосконалюватись, володіти науковим світоглядом, бути емоційно стабільним та готовим до співпраці з любим учнем, проявляти вміння і готовність до модифікації навчальних програм, індивідуалізації навчання тощо [5].

Дослідження вчених В. Максимової, М. Мартинюка, Н. Морозової, Н. Постернак, М. Скаткіна дають підстави вчителям технологій загальноосвітніх закладів стверджувати, що у процесі навчання належне місце повинні зайняти сучасні види стимуляції інтересу в учнів до технологічної діяльності та професій побутового обслуговування. На наш погляд, це, перш за все, зміст навчального матеріалу; по-друге, фактори пов'язані з культурою праці учнів; по-третє, використання педагогічних технологій, тобто їх інноваційний фактор.

Забезпечити формування інтересу учнів на основі змісту навчального матеріалу вчитель може за умови врахування: новизни змісту навчального матеріалу; актуалізації технічних понять; врахування практичної значимості змісту знань; особистісно орієнтованого підходу до вибору об'єктів праці; ознайомлення з сучасними досягненнями науки і техніки; повідомлення знань в історичному аспекті [1].

Вважаємо, що успішному засвоєнню навчального матеріалу може сприяти цілеспрямовано організована вчителем діяльність за допомогою дидактичних та (або) технічних засобів прямого чи непрямого управління діяльністю учня за рішенням певного типу навчальних завдань (виконання вправ і завдань), в результаті якої учень опановує знання, вміння і навички, розвиває свої особистісні якості.

Для успішної активізації навчальної діяльності необхідно сформувати відповідну мотивацію навчання, яку ми, як і В. Симоненко, розглядаємо як "процес спонукування себе чи інших до діяльності для досягнення цілей; мотивація необхідна для продуктивного виконання прийнятих рішень та намічених робіт" [6, с. 21].

Мотиви навчання – це внутрішні імпульси, які спонукають школярів до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння та успішне застосування знань, умінь і навичок. Вони є внутрішніми причинами, які спонукають школярів до навчання – це те, заради чого вони навчаються. Великий вплив на

розвиток позитивних мотивів учнів надає зміст навчання (навчальний матеріал повинен бути інформаційно насичений), застосування різних методів навчання.

Розглядаючи процес засвоєння навчального матеріалу можна виділити наступні показники, що впливають на рівень закріплення. Це здатність учнів:

- викладати навчальний матеріал своїми словами (переказ);
- давати формулювання певним поняттям чи законам, правилам, явищам;
- пояснювати та аргументувати навчальний матеріал;
- наводити приклади для конкретизації відповідних теоретичних положень;
- уміння учнів застосовувати отримані знання на практиці, робити самостійні висновки.

Враховуючи перелічені чинники, ми вважаємо, що одним із завдань вчителя є обов'язкове виховання у школярів позитивного ставлення до предмету, створення сприятливого навчального середовища, на основі чого знання і вміння набувають особистісний сенс, стають їх внутрішньою потребою та формують постійний інтерес до цієї галузі знань. У цьому, на нашу думку, і полягає психологічна єдність навчання та виховання які є основою формування інтересу в учнів до майбутньої професії.

Переконана: формування інтересу учнів до професій сфери побутового обслуговування тісно пов'язане з культурою праці на уроці та здійснюється шляхом спільної діяльності учнів і вчителя по забезпеченню відповідних алгоритмів роботи. А саме: планування роботи; дотримання ергономічних умов праці; дотримання вимог технічної документації; раціональний добір матеріалів та інструментів; економне розмічання та використання матеріалів; правильна підготовка робочого місця та утримання його в порядку; економне витрачання часу; дотримання правил безпеки та гігієни праці та інші.

Як важливі з позиції свідомого вибору майбутньої професії слід виділити наступні властивості навчального матеріалу, що впливають на його засвоєння:

1. Ефективність обраної форми трансляції навчального матеріалу, яка залежить від рівня мислення та уяви учнів.

2. Складність навчального матеріалу, що впливає на ефективність, швидкість і правильність його засвоєння. Визначається новизною, наявністю причинно-наслідкових залежностей, взаємозв'язком між його частинами, ступенем конкретності і абстрактності, технічною складністю, зв'язком з життям і з практикою. Засвоєння навчального матеріалу, в першу чергу, залежить від зв'язку з наявними в учнів досвідом, знаннями й уміннями. Чим більше таких зв'язків, тим легше і якісніше відбувається процес засвоєння навчального матеріалу і навпаки.

3. Навчальний матеріал, певні відомості чи дії можуть бути важливі самі по собі для вирішення завдань, з якими потім зустрінеться учень, а також використовуватися для засвоєння подальшого матеріалу, для формування позитивної поведінки або певних рис особистості. Значення навчального матеріалу для успішного його засвоєння має відповідати потребам та інтересам учнів.

4. Навчальний матеріал, який учень осмислив, засвоюється набагато швидше і з меншою кількістю помилок, він набагато триваліший і повніше зберігається в пам'яті.

5. Обсяг досліджуваного навчального матеріалу необхідно співвідносити з часом, виділеним навчальною програмою на його засвоєння, з розумовими та фізичними можливостями учнів на відповідному періоді навчання.

6. Емоційні особливості навчального матеріалу. У першу чергу, сюди можна віднести здатність матеріалу викликати в учнів певні почуття і переживання. Встановлено, що матеріал, який викликає сильні позитивні почуття, засвоюється набагато легше. А матеріал, який пов'язаний з негативними емоціями (презирство, відроза, гнів, ненависть) засвоюється іноді гірше, але іноді і краще, на відміну від байдужого [7].

З точки зору формування інтересу в учнів до професій побутового обслуговування емоційні особливості навчального матеріалу є найголовнішими серед інших компонентів форми трансляції навчального матеріалу, оскільки вони дозволяють задіяти інші ресурси школяра для засвоєння певних знань.

Ефективними факторами формування інтересу учнів у процесі допрофільної підготовки на професії сфери побутового обслуговування, на наш погляд, є використання сучасних педагогічних та інноваційних технологій. Серед них на увагу заслуговують: проектно-технологічна діяльність; інтерактивне навчання; використання комп'ютерних технологій; проблемне навчання; використання технічних задач; технічна творчість; елементи ігрових технологій; позаурочна та позанавчальна діяльність учнів.

Висновки

Отже, допрофільне навчання учнів, яке пов'язане зі сферою побутового обслуговування і передбачає формування стійких інтересів до професій відповідної галузі, потребує серйозної аналітичної роботи науковців, належного матеріально-технічного та методичного забезпечення, популяризації профілю "Побутове обслуговування" серед педагогічних та учнівських колективів з метою запровадження в практику діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

Використані джерела

1. Кравченко Т., Коберник О. Використання інтерактивних методик на уроках трудового навчання / Т. Кравченко, О. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №2, 3. – С. 28–31; (26–27).
2. Леонтьев А.Н. Психология познавательной деятельности / А.Н. Леонтьев. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1978. – 268 с.
3. Лук'яненко С.О. Тут народжується інтерес / С. Лук'яненко. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – №6. – С. 41–42.
4. Наказ про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі // Інформаційний збірник Міносвіти і науки України. – 2009. – № 28. – С. 57.
5. Рибіна М. Профільне навчання. Допрофільна підготовка. / М. Рибіна // Завуч. Наша вкладка. – 2008. – №30. – С. 1–4.
6. Симоненко В.Д. Педагогические основы профессиональной ориентации учащихся сельских школ: дис... докт. пед. наук: 13.00.04 / В.Д. Симоненко – Глухов, 1986. – 449 с.
7. Скаун В.А. Преподавание общетехнических и специальных дисциплин / В.А. Скаун. – М.: ВШ, 1987. – 271 с.
8. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання: в 3-х частинах. Частина 1: Теорія трудового навчання / Д.О. Тхоржевський. – К.: РННЦ "ДІНІТ", 2000. – 248 с.

Drozdenco N.

**FORMING OF INTERESTS
OF STUDENTS TO PROFESSIONS OF DOMESTIC CONSUMER SERVICES
AS PEDAGOGICAL PROBLEM**

In the article light up works of modern research workers and practical teachers in relation to introduction of pre-profile and profile preparation in middle general educational establishments. Attention is accented on the problem of forming of interests of students of secondary schools to the professions of sphere of domestic consumer services. The location of teacher of technologies is determined in forming of professional interests of students.

Key words: *teacher of technologies, pre-profile preparation, professions of domestic consumer services, professional interests, pedagogical innovations, conception of the labor teaching.*

Стаття надійшла до редакції 20.03.13

